

RECENZE

CARSON, Bryan M. The law of libraries and archives. Lanham : Scarecrow Press, 2007. viii, 395 s. ISBN 0-8108-5189-X

Příručka by se možná spíše měla jmenovat „Zevrubné, čitelné a srozumitelné seznámení se s použitím práva především v praxi amerických (USA) knihoven, ale i archivů“, protože to je jejím skutečným obsahem. Nejedná se tedy o příručku knihovnické legislativy ve smyslu našeho Knihovního zákona 257/2001 Sb., ale o text, jehož cílem je zpřístupnit principy a aplikace amerického právního systému v prostředí knihoven i právním laikům, jimiž nepochybně pracovníci knihoven a archivů v převážné většině jsou. Nejedná se rovněž o teoretické pojednání, ale o praktickou příručku využitelnou v každodenní praxi knihoven a archivů. Zároveň autor usiluje o zprostředkování pochoopení ducha zákona – staví se proti mechanickému chápání legislativy jako sady pravidel poskytujících jednoduché triviální odpovědi na složité problémy. Příručka pochopitelně nemůže českému knihovníkovi a archiváři poskytovat konkrétní právní pomoc, je ale zajímavou ilustrací právních řešení i v českých knihovnách a archivech běžných situací, tak, jak se k nim staví právo země se sice odlišným právním systémem i pojetím práva, ale s dlouholetou zkušeností s právními konflikty typů, se kterými se český knihovník často ve své stávající praxi ani setkat nemohl, zatímco dnes se mohou stát realitou každý den.

Publikace je rozdělena do celků, které spíše než nějakému formálně-věcnému popisnému třídění odpovídají významným standardním i nestandardním právním situacím a konfliktům, ve kterých se knihovníci a archiváři mohou v rámci své každodenní činnosti octnout. Jednotlivé problémové okruhy autor zpracovává v kapitolách vnitřně dále členěných podle logiky toho kterého okruhu. Jednotlivé problémové okruhy – čili kapitoly – následují po sobě v tomto pořadí: Smluvní právo; Autorské a patentové právo; „*Fair use*“ (snad „Čestné“ či „Správné“ užití) a duševní vlastnictví; Autorské právo a vzdělávání; Další průmyslová práva (práva k užitém a průmyslovým vzorům, ochranným známkám, obchodnímu jménu, obchodní tajemství); Licencování a duševní vlastnictví; Nesprávné použití informací (*information malpractice*) a pochybení při poskytování informací v oblasti práva a medicíny; Povolení prohlídek knihovnic a archivních materiálů a evidencí v rámci vyšetřování zločinů (*search warrants*) a ochrana osobních údajů; Pravidla používání internetu a debata o jeho filtrování; Pracovní právo; Organizace a budování nevýdělečné organizace. Některá z uváděných témat jsou dále rozšířena a doplněna na webové stránce knihy (viz <http://www.scarecrowpress.com/ISBN/081085189X>).

První kapitola knihy kromě obšírného abstraktu obsahuje podrobný návod, jak správně číst a identifikovat citace amerických (USA) legislativních dokumentů, jak se orientovat ve sbírkách soudních rozhodnutí, a přináší přehled sbírek jednotlivých států se stručnou charakteristikou.

Kapitola o smluvním právu pojednává o každodenní praxi uzavírání a správy smluv od nabídek, jejich přijetí či odmítnutí, konceptů plnění závazků a spolehlivosti, až po problematiku podvodů, řeší otázky vládních smluv a zabývá se možnými právními a faktickými důsledky porušení dohod. Ozřejmuje právní pozadí smluvní praxe.

Třetí kapitola shrnuje základy autorského práva a mezinárodního copyrightu, zabývá se porušeními autorských práv a náhradou škod, v této souvislosti i některými konkrétními, v USA diskutovanými kauzami (Sony Betamax, Napster, StreamCast) a jejich souvislostmi se svobodnou komunikací informací. Zabývá se také souvislostmi duševního

vlastnictví a teorie nájemní práce (work for hire). Závěrem napomáhá pochopit souvislosti patentového práva a knihovnické práce.

Čtvrtá kapitola se zabývá významem principu fair use jako právní konstrukce sladující ústavně zaručenou svobodu slova s omezeními vyplývajícími z legislativy ochraňující duševní vlastnictví. Tento princip umožňuje půjčování, kopírování či komentování textových dokumentů. Autor se zabývá postupy, které se používají při určování toho, zda, kdy a do jaké míry nějaká konkrétní situace umožňuje aplikaci zásady fair use: jedná se o otázky po podstatě takové situace, druhu copyrihtem chráněných materiálů, jejich objemu a případného vlivu situace na tržní uplatnění chráněných materiálů. Na příkladu kauzy Johna Fogertyho ilustruje rozdíly oproti plagiátorství. Zabývá se rovněž vztahem copyrightu a občanského práva (*common law*).

Kapitola zabývající se vztahem copyrightu a vzdělávání shrnuje možné dopady aplikace copyrightu jak na běžné, tak na dálkové vzdělávání, na využití dokumentů v každodenní výuce, analyzuje dopad zákona *TEACH* usilujícího o sladění vztahů mezi ochranou autorských práv a potřebami vzdělávání. Knihovníkům a vzdělávacím pracovníkům poskytuje sadu pravidel, jak v této oblasti legálně postupovat.

Otázky průmyslových práv, především ochranných obchodních známek a průmyslového tajemství jsou předmětem další kapitoly. Nejedná se pouze o právní problematiku, která by se týkala velkých společností, ale o to, jak se mohou legislativní záležitosti související s ochrannými známkami dotknout každodenní praxe knihoven – i knihovny samy mohou vytvářet materiály do této oblasti spadající. Kapitola se rovněž zabývá otázkami použití obchodních známek na internetu – téma sahá od doménových jmen přes cybersquatting až po otázky legality linkování a vnořování cizího obsahu (*framing*) do vlastních webových stránek. V rámci procesu zprostředkování informací se může knihovník i archivář setkat s potřebou uchování průmyslového i obchodního tajemství: obchodní plány, nepatentované vynálezy. V textu se uvádí příklady precedenčních sporů (např. Ticket.com).

Sedmá kapitola uvádí do praxe licencování duševního vlastnictví, především databází a elektronických časopisů na příkladu diskuse okolo kontroverzního zákona *UCITA* (*Uniform Computer Information Transactions Act*), pokusu o standardizaci pravidel licencování duševního vlastnictví v jednotlivých státech USA. Jako příklad složitého sporu o legalitu zařazení autorského textu vypracovaného externím (*freelance*) přispěvatelem do zpřístupňující databáze uvádí kauzu Tasini. Nabízí praktický postup řešení procesu navazování licenčních smluv prostřednictvím specializovaných agentur, jejichž seznam s kontaktními informacemi přináší.

Nesprávné použití informací (*information malpractice*) a pochybení při poskytování informací v oblasti práva a medicíny jsou předmětem osmé kapitoly. Knihovníkům v této oblasti hrozí možnost přestoupení zákona neautorizovaným poskytováním právních a lékařských služeb. Text upozorňuje na existenci pravidel doporučujících knihovníkům, jak se vypořádat s právními dotazy uživatelů, aniž by se dopustili překročení zákona (autorem pravidel je Virginia Bar Association), a na další obdobná doporučení knihovnických sdružení, která lze aplikovat i na jiná témata dotazů. Kapitola se rovněž dotýká právního významu pojmu knihovník-profesionál ve smyslu definované úrovně, etiky a obsahu poskytované služby a právních souvislostí knihovnických etických kodexů v tomto kontextu.

Předmětem deváté kapitoly je pro českého knihovníka již velmi nezvyklé téma správného postupu v případě, je-li knihovna či její evidence předmětem prohlídky orgány bezpečnostních složek při kriminálním vyšetřování. Kapitola seznamuje pracovníky knihoven a archivů s možnými typy šetření a souvisejícími potřebnými právními dokumenty, s právními rozdíly v praxi vyšetřování v jednotlivých státech USA, s možnými konflikty s právy uživatelů na ochranu soukromí, s typy informací, které za určitých právních

okolností lze vyšetřovatelům zpřístupnit, a se situacemi, které to naopak neumožňují. Kapitola přináší příklady konkrétních případů (*FBI Library Awareness Program*, v jehož rámci se agenti FBI pokoušeli zjišťovat informace o uživatelích knihoven – osobách ze zemí „potenciálně ohrožujících bezpečnost USA“). Zabývá se rovněž kontroverzním Vlasteneckým zákonem (*Patriot Act*) a jeho dopady na knihovnickou praxi. Diskutují se případy etických dilemat – střetu knihovnickovy povinnosti chránit soukromí uživatele s vyššími etickými požadavky na příkladech suicidálního uživatele a uživatele potenciálně bezprostředně fyzicky ohrožujícího další osoby.

Debatou týkající se filtrace obsahu webových stránek v knihovnách a archivech a jejími právními souvislostmi se zabývá desátá kapitola. Otázky filtrace internetu ve školách řešil v USA Nejvyšším soudem zrušený zákon *The Children's Internet Protection Act (CIPA)*. Text shrnuje kontroverzní debatu, která kolem zákona proběhla. Diskuse vyvolává potřebu jasné definice knihovní a archivní politiky ve vztahu k pravidlům používání internetu. Kapitola poskytuje určitá vodítka pro přípravu takových pravidel a odkazy na odpovídající literaturu a webové stránky.

Knihovna je mj. také instituce, která své pracovníky zaměstnává a vyžaduje aplikaci ustanovení pravidel pracovního práva. Praxí aplikace těchto pravidel, rozdíly mezi právy a povinnostmi interních a externích zaměstnanců knihovny či archivu, pravidly ukončování pracovního poměru, pravidly kolektivního vyjednávání a smluv, postavením odborů v organizacích a souvisejícími právními texty – *Fair Labor Standards Act (FLSA)* a opatřeními regulujícími dětskou práci, zákonem *Americans with Disabilities Act a Family and Medical Leaves Act* se zabývá jedenáctá kapitola. Dotýká se rovněž právních souvislostí testování narkomanie na pracovištích, otázek diskriminace, problému informací, které je možné o zaměstnancích při přijímání zjišťovat, a sexuálního obtěžování.

Poslední, dvanáctá kapitola poskytuje americkým knihovníkům vodítka v oblasti práva týkajícího se neziskových organizací: od jejich zakládání, přes formování občanských sdružení – „kruhů přátel knihovny“ a soukromých nadací pro nakládání s peněžitými dary. Poskytuje rovněž orientační informace pro vypracovávání programové vize instituce, pro výběr a vytváření výboru, vypracovávání organizačního řádu včetně stanovení etických pravidel. Přináší návod, jak získávat daňové výjimky a statut organizace osvobozené od daní.

Publikace je doplněna rozsáhlým poznámkovým aparátem a věcným rejstříkem.

Jindřich Pilař
Národní knihovna - Knihovnický institut